

Wyrok z 23 kwietnia 2008 r., [SK 16/07](#)

WOLNOŚĆ SŁOWA A ETYKA LEKARSKA

(OTK ZU 2008, nr 3A, poz. 45)

Rodzaj postępowania: skarga konstytucyjna Inicjator: osoba fizyczna	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: brak
--	---------------------------------------	--------------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Obowiązek zachowania przez lekarza szczególnej ostrożności przy formułowaniu opinii o działalności zawodowej innego lekarza oraz zakaz publicznej dyskredytacji innego lekarza. [kodeks etyki lekarskiej: art. 52 ust. 2] w związku z: obowiązkiem przestrzegania zasad etyki, deontologii i innych przepisów związanych z wykonywaniem zawodu oraz zasadami sankcjonowania ich nieprzestrzegania [ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o izbach lekarskich: art. 15 pkt 1, art. 41 oraz art. 42]	Wolność słowa [Konstytucja: art. 54 ust. 1] Zasada proporcjonalności [Konstytucja: art. 31 ust. 3] Samorządy zawodowe – tworzenie, status i funkcje [Konstytucja: art. 17 ust.1] Prawo petycji [Konstytucja: art. 63]

Zaskarżone przepisy ustawy o izbach lekarskich zobowiązują lekarzy do przestrzegania zasad etyki zawodowej oraz sankcjonują ich nieprzestrzeganie, upoważniając sąd lekarski do orzekania kary upomnienia, nagany, zawieszenia lub pozbawienia prawa wykonywania zawodu. Zasady etyki zawodowej i deontologii lekarskiej są uchwalane przez samorząd lekarski z upoważnienia ustawowego. Zawarte są one w kodeksie etyki lekarskiej (dalej: KEL), zmienionym w 2003 roku, regulującym m.in. postępowanie w razie stwierdzenia naruszenia przez innego lekarza zasad sztuki lekarskiej. Zakwestionowane postanowienie art. 52 KEL wyraża tzw. zasadę lojalności, nakazującą zachowanie należytej ostrożności przy formułowaniu opinii o działalności innego lekarza oraz zakazującą jego publicznej dyskredytacji. Ponadto, zgodnie z treścią przyrzeczenia lekarskiego, uchwalanego przez Krajowy Zjazd Lekarzy, lekarz nie powinien podważać zaufania do innych lekarzy. Sądy lekarskie, inaczej niż Naczelna Rada Lekarska oraz doktryna, interpretują zakaz publicznej dyskredytacji jako zakaz każdej publicznej krytyki, niezależnie od motywów jej ogłoszenia czy prawdziwości zarzutów.

Skarżąca, zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze i Klinice Chorób Zakaźnych Wieku Dziecięcego Akademii Medycznej we Wrocławiu, podjęła polemikę z kierownikiem tej katedry, odnośnie zasadności pewnego zabiegu dokonywanego na określonej grupie pacjentów. Niezależnie od

poinformowania o sprawie organu samorządu lekarskiego, skarżąca wyraziła w publikacji prasowej swój protest przeciwko przeprowadzaniu tych zabiegów. W związku z tą publikacją, orzeczeniem Okręgowego Sądu Lekarskiego, uznano ją za winną popełnienia przewinienia zawodowego w postaci naruszenia art. 52 ust. 2 KEL, wymierzając jej karę nagany. Odwołanie skarżącej od tego orzeczenia zostało uwzględnione w części przez Naczelny Sąd Lekarski. Zmieniono zaskarżone orzeczenie co do wymiaru kary, wymierzając skarżącej karę upomnienia, oddalono natomiast zarzuty naruszenia prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 52 ust. 2 KEL. Sądy lekarskie obu instancji oparły swoje rozstrzygnięcia na stwierdzeniu, że art. 52 ust. 2 KEL sankcjonuje sam fakt publicznej wypowiedzi dyskredytującej innego lekarza, niezależnie od jej ewentualnej prawdziwości.

Skarżąca podniosła zarzut naruszenia przez przyjętą interpretację KEL wolności słowa, wskazując, iż zastosowane ograniczenie tego prawa nie jest uzasadnione w świetle zasady proporcjonalności. Podkreślony został również brak realizacji przez zakwestionowane przepisy zasad konstytucyjnych określających działanie samorządów zawodowych dla ochrony i w granicach interesu publicznego.

Zakwestionowany przepis KEL został wskazany w związku z fragmentem przyrzeczenia lekarskiego, uchwalonego przez Krajowy Zjazd Lekarzy. Trybunał Konstytucyjny zdecydował jednak o umorzeniu postępowania w tym zakresie, stwierdzając, iż przyrzeczenie lekarskie nie jest integralnym fragmentem KEL i nie było podstawą orzekania na żadnym etapie postępowania w sprawie skarżącej.

ROZSTRZYGNIECIE

Art. 52 ust. 2 kodeksu etyki lekarskiej w związku z art. 15 pkt 1, art. 41 i art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o izbach lekarskich w zakresie, w jakim zakazuje zgodnych z prawdą i uzasadnionych ochroną interesu publicznego wypowiedzi publicznych na temat działalności zawodowej innego lekarza, jest niezgodny z art. 54 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 17 ust. 1 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 63 Konstytucji.

Trybunał na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym umorzył postępowanie w pozostałym zakresie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Przedmiotem kontroli w trybie skargi konstytucyjnej jest akt normatywny w rozumieniu materialnym. Przy ocenie danego aktu decydujące znaczenie ma jego treść: czy ma charakter generalny (przepis adresowany do określonej kategorii niezindywidualizowanych imiennie adresatów) i abstrakcyjny (treść przepisu nie wyczerpuje się w jednostkowym nakazie określonego zachowania się). Oceny

dokonywane dla każdego aktu indywidualnie, stosując domniemanie normatywności aktów prawnych.

2. Złożona norma ustawowa to norma prawa powszechnie obowiązującego (np. ustawy) dookreślona następnie przez treść konkretnego postanowienia – np. aktu uchwalanego przez organ samorządu zawodowego, należącego do odrębnego, deontologicznego porządku normatywnego. Postanowienia kodeksu etyki lekarskiej zyskują walor prawny jedynie w związku z aktem prawa powszechnie obowiązującego – odpowiednimi przepisami ustawy o izbach lekarskich.
3. Przyrzeczenie lekarskie nie może być przedmiotem badania przez Trybunał, ponieważ jego brzmienie zostało ustalone odrębną uchwałą Krajowego Zjazdu Lekarzy bez wyraźnej podstawy ustawowej. Nie ustanawia ono odrębnych norm etycznych dla lekarzy, ale uogólnia (syntetyzuje) normy zawarte w kodeksie etyki lekarskiej.
4. Przepis art. 54 ust. 1 Konstytucji normuje w istocie trzy odrębne, aczkolwiek wzajemnie powiązane, wolności jednostki, tj. wolność wyrażania swoich poglądów, wolność pozyskiwania informacji oraz wolność rozpowszechniania informacji. W rozpatrywanej sprawie podstawowe znaczenie ma pierwsza z nich.
5. Wolność słowa nie może ograniczać się do informacji i poglądów, które są odbierane przychylnie albo postrzegane jako nieszkodliwe lub obojętne. Postanowienie art. 54 ust. 1 Konstytucji dotyczy wyrażania poglądów w każdej formie i w każdych okolicznościach
6. Przez „pogląd” w rozumieniu art. 54 ust. 1 Konstytucji rozumie się nie tylko wyrażanie osobistych ocen co do faktów i zjawisk we wszystkich przejawach życia, ale również prezentowanie opinii, przypuszczeń, prognoz, ferowanie ocen w sprawach kontrowersyjnych, a także informowanie o faktach, tak rzeczywistych, jak i domniemywanych.
7. Swoboda wypowiedzi i prawo do krytyki ma najszersze granice w sferze życia politycznego. Wolność słowa obejmuje jednak i inne przejawy życia publicznego oraz sferę prywatną. Linia orzecznicza TK jest w tym punkcie zgodna z judykaturą ETPC, która podkreśla szczególne znaczenie, jakie wolność słowa ma dla kształtowania się postaw i opinii w sprawach budzących publiczne zainteresowanie i zaniepokojenie.
8. Należy porównać dwie wartości: swobodę wygłaszania zgodnych z prawdą i uzasadnionych ochroną interesu publicznego wypowiedzi publicznych z celowością ochrony dobra publicznego związanego ze społecznym wizerunkiem służby zdrowia i jej pracowników.
9. Ograniczenia wolności słowa ze względu na ochronę dobra publicznego muszą być ważne w zestawieniu z prawami pacjentów do właściwej opieki zdrowotnej i prawem do informacji. Ponadto, muszą spełniać kryteria formalne ograniczania konstytucyjnych wolności i praw oraz test proporcjonalności składający się z : 1) kryterium przydatności normy, 2) kryterium konieczności podjęcia przez ustawodawcę działania, 3) kryterium proporcjonalności *sensu stricto*.

10. Trybunał uznaje potrzebę istnienia pewnych ograniczeń wolności słowa i prawa do krytyki w relacjach pomiędzy lekarzami, ze względu na konieczność ochrony zaufania pacjentów do służby zdrowia, niezbędnego do prawidłowego funkcjonowania tej profesji jako całości, specyfikę relacji pacjent – lekarz, opartej na zaufaniu pacjenta do lekarza, wreszcie specyfikę decyzji diagnostycznych i terapeutycznych, podejmowanych z reguły w warunkach braku pełnego rozeznania wszelkich uwarunkowań danego przypadku.
11. W granicach podyktowanych koniecznością ochrony zdrowia i życia pacjenta oraz prawdziwością formułowanych twierdzeń może zaistnieć jednak konieczność wystąpienia z publiczną krytyką innego lekarza. Interpretacja kodeksu etyki lekarskiej nie może zmierzać do całkowitej niedopuszczalności publicznej krytyki przez innego lekarza.
12. Przepis art. 17 ust. 1 Konstytucji zawiera normę ustrojową i nie stanowi podstawy do konstruowania odrębnego prawa lub wolności konstytucyjnej. Jednak jako postanowienie związkowe wpływa na wykładnię innych wzorców kontroli. Każde działanie samorządu zawodowego podlega ocenie z punktu widzenia interesu publicznego i jego ochrony.
13. Przepis art. 17 ust. 1 Konstytucji precyzuje cel i granice sprawowanej «pieczy nad (...) wykonywaniem zawodów». Cel ten to przestrzeganie właściwej jakości – w sensie merytorycznym i prawnym – czynności składających się na «wykonywanie zawodów». Ponadto, sformułowanie art. 17 ust. 1 wyznacza ramy i ukierunkowanie sprawowanej «pieczy». Ramy te determinuje «interes publiczny».
14. Istnieje potrzeba kontroli konstytucyjności treści przepisu nadanej przez stałą, jednolitą i powszechną wykładnię sądową. Praktyka orzecznicza sądów lekarskich nie uwzględniająca nakazanego konstytucyjnie wartościowania wzmacnia zarzut naruszenia art. 54 ust. 1 w związku z art. 17 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.
15. Petycje, wnioski i skargi, o których mowa w art. 63 Konstytucji, dotyczą szeroko rozumianej działalności władzy publicznej, charakteryzującej się politycznym aspektem. Nieuzasadnione jest traktowanie sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu zaufania publicznego jako zadania zleconego z zakresu administracji publicznej.

SKUTKI WYROKU

1. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego ma charakter zakresowy. Oznacza to, że norma dekodowana z art. 52 ust. 2 KEL w związku z art. 15 pkt 1 i art. 41 u.i.l. jest obarczona wadliwością konstytucyjną jedynie w pewnej części (przy określonym sposobie rozumienia).
2. Osiągnięcie pożądanego rezultatu może nastąpić przez zmianę wykładni art. 52 ust. 2 KEL, dokonywanej w orzecznictwie sądów lekarskich, w kierunku zgodnym z treścią wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Jednakże jest pożądana taka zmiana treści art. 52 KEL, która uniemożliwiłaby wypaczenie sensu tego postanowienia podczas jego stosowania.

3. Dla osób, które zostały ukarane na podstawie art. 52 ust. 2 KEL bez przeprowadzenia przez sąd lekarski oceny prawdziwości formułowanych wypowiedzi oraz rangi interesu, w którego obronie występowały, niniejsze orzeczenie stanowi podstawę do wznowienia postępowania na podstawie art. 190 ust. 4 Konstytucji, w trybie stosowanych odpowiednio art. 540 i n. kodeksu postępowania karnego.

Przepisy Konstytucji

Art. 17. 1. W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.

Art. 31. [...] 3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 54. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

Art. 63. Każdy ma prawo składać petycje, wnioski i skargi w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą do organów władzy publicznej oraz do organizacji i instytucji społecznych w związku z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej. Tryb rozpatrywania petycji, wniosków i skarg określa ustawa.